Tomas Ostrauskas, Gytis Piličiauskas

Karaviškės Stone Age site No 6

An area of 130 m² was examined. The research covered the site of Nemunas culture from the end of the Neolithic–beginning of the Bronze Age. The findings included a flint knapping from early Neolithic period.

Tomas Ostrauskas, Rimutė Rimantienė

Katros Ištakų 1-oji senovės gyvenvietė

Katros Ištakų 1-oji senovės gyvenvietė (Varėnos raj., Kaniavos s-ja, Karaviškių k.) yra apie 350 m į V nuo tilto per Draciliškos upelį nedidelėje 110x70 m dydžio kalvelėje, Katros upės Š krante. Paminklų sąrašuose gyvenvietė vadinama Karaviškių 3-ąja senovės gyvenviete.

Gyvenvietė buvo rasta 1994 m. (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais,* V., 1996, p. 316). 1997 m., vykdant programą „Akmens amžius Pietų Lietuvoje", Katros Ištakų 1-ojoje gyvenvietėje atlikti nedidelio masto žvalgomieji tyrinėjimai, norint patikslinti gyvenvietės pobūdį. 1997 m. ištirtos 2 perkasos: 32 m² dydžio PR gyvenvietės dalyje ir 5 m² dydžio – centrinėje gyvenvietės dalyje, bendras 37 m² dydžio plotas. Buvo aptiktas labai intensyvus 60 cm storio kultūrinis sluoksnis, terasos šlaite ir medžių išvartų duobėse buvęs 1 m ir daugiau storio. Tyrinėjimų metu buvo surinkti 567 titnago dirbiniai ir 191 ornamentuotos keramikos fragmentas, nemaža gyvūnų kaulų fragmentų, daugybė titnago skaldos ir neornamentuotos keramikos šukių.

Perkasoje gyvenvietės centrinėje dalyje tarp titnago radinių nemažą dalį sudarė vėlyvojo paleolito Svidrų kultūros dirbiniai: įkotiniai strėlių antgaliai, rėžtukai, skeltės. Perkasoje gyvenvietės PR dalyje tarp titnago dirbinių galima išskirti 3 kompleksus. Pavieniai radiniai sietini su vėlyvojo paleolito Svidrų kultūra. Taisyklingos skeltės, 2 lancetai ir 2 trapecijos sietinos su ankstyvojo neolito Nemuno kultūros Dubičių etapo gyvenviete. Jai priskirtinos ir pavienės keramikos šukės, liesintos augalinėmis prie-

maišomis. Nemaža radinių iš perkasos gyvenvietės centre ir dauguma radinių iš perkasos gyvenvietės PR dalyje priskirtina žalvario amžiaus pradžiai. Titnago apdirbimo technika nuoskalinė, panaudojant amorfinius, vienagalius ir diskinius skaldytinius, nors yra ir pavienių skaldytinių skeltėms. Dauguma strėlių antgalių – aukšti trikampiai širdiniai plokščiai retušuotais paviršiais ar ruošiniai jiems. Yra 1 lašelinis aukštas ir 2 lapeliniai su smailomis įkotėmis. Rasti 2 titnaginių durklų plokščiai retušuotais paviršiais smaigaliai. Surinkta daug kirvelių tipo dirbinių ir jų dalių, nemaža jų gludintu paviršiumi. Iš kitų dirbinių savo gausa išsiskiria peiliai plokščiai retušuotais, dažnai lenktais ašmenimis. Jie padaryti dažniausiai iš nuoskalų, nors yra ir iš skelčių. Yra ir pusiaušoninio tipo peilių. Rastas pjautuvo formos dirbinys plokščiai retušuotais paviršiais, lenktais ašmenimis. Gremžtukai – galiniai, retušuotais šonais.

Žalvario amžiaus gyvenvietės keramika yra labai nevienalytė. Keletas puodų fragmentų sietini su vėlyvąja Nemuno kultūra: molio masė su augalinėmis priemaišomis, tačiau dugneliai plokšti, pakraštėliai S formos ir ornamentikoje nemaža virvelinio ornamento. Didelė dalis keramikos sietina su Pamarių kultūra: molio masė liesinta grūstu granitu, taurės ir puodai papuošti virveliniu ornamentu, pakraštėliai S formos, kartais dailinti gnaibytiniais voleliais. Tarp jų išsiskiria 2 puodų dalys, puoštos pailgų įspaudėlių kompozicijomis, būdingomis Rutulinių amforų kultūrai. Dalis puodų šukių, liesintų mineralinėmis priemaišomis, sietinos su neolitinės Nemuno kultūros vėlyvuoju etapu: puodai puošti duobučių ir įkartėlių motyvais. Dalis keramikos sietina su ankstyvojo žalvario amžiaus Tšcineco kultūra: storėjantys, S formos ir tiesūs pakraštėliai, aukšti kakleliai papuošti voleliu, tiesiomis ir banguotomis horizontaliomis linijomis. Atskirai minėtinos 2 dvigubo kūgio formos molinių verpstukų dalys. Jų molio masė tokia pati kaip puodų su mineralinėmis priemaišomis. 2 tokie pat sveiki verpstukai, tapatūs ir forma, ir molio mase, 1997 m. buvo rasti Karaviškių 6-ojoje akmens amžiaus gyvenvietėje (žr. straipsnį šioje knygoje).

Katros Ištakų 1-ojoje senovės gyvenvietėje išskiriami keli apgyvendinimo etapai, sietini su vėlyvojo paleolito Svidrų kultūra (IX tūkst. pr. Kr.), ankstyvojo neolito Nemuno kultūros Dubičių etapu (V–IV tūkst.

pr. Kr.), ankstyvuoju žalvario amžiumi (II tūkst. pr. Kr. 2 ir 3 ketvirčiai). Šiuo metu negalime pasakyti, ar ankstyvojo žalvario amžiaus keramikos tipų įvairovė rodo kelias skirtingas gyvenvietes šioje vietoje, ar tik atspindi tam laikotarpiui būdingų įvairių stilių simbiozę.

Tomas Ostrauskas, Rimutė Rimantienė

Stone and early Bronze Age site No 1 in Katra Ištakos

An area of 37 m² was excavated. The research on Katra Ištakos settlement produced artifacts from late Paleolithic Swidrian culture as well as early Neolithic Dubičiai stage of Nemunas culture, while in early Bronze Age settlement there was revealed a habitation zone.

Tomas Ostrauskas

Varėnės 2-oji senovės gyvenvietė

Varėnės senovės gyvenvietė (Varėnos raj., Varėnos s-ja, Glūko k.) yra kairiajame Varėnės upės krante, jai ištekėjus iš Varėnio ežero, į P nuo buvusio Alytaus–Varėnos geležinkelio tilto per Varėnę liekanų, ant 13,5 m aukščio viršutinės viršsalpinės terasos. Š gyvenvietės dalis buvo visiškai sunaikinta tiesiant minėtąjį geležinkelį, P dalis apgadinta čia buvusių Rusijos imperijos kazokų kareivinių ir arimo sodinant mišką. Paminklų sąrašuose gyvenvietė vadinama Glūko 11-aja gyvenviete.

Pirmą kartą šios gyvenvietės Š dalį užfiksavo akad. K. Jablonskis, ji vadinta Varėnės upės Č stovykla (*LAA,* t. 1, p. 76). 1995 m., žvalgant L. Kavaliausko kolekcijoje užfiksuotas archeologijos vertybes, gyvenvietėje ištirti 3 1 m² dydžio šurfai parodė, kad į P nuo geležinkelio suardyto ploto yra išlikusi vėlyvojo mezolito gyvenvietė. Tolesni gyvenvietės tyrinėjimai buvo finansuojami pagal Valstybinio studijų ir mokslo fondo remiamą programą „Akmens amžius Pietų Lietuvoje".